

ISSN:2181-1458

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI**

**NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

**SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY**

namdu.uz ilmiy@inbox.uz

[Namdu_ilmiybolim](#)

ISSN:2181-0427

2022

5

73	Халқаро терроризм ҳодисасида мафқуравий таҳдидлар ва уларнинг намоён бўлиши	
	С.Ю.Султонова	407
74	О'zbekistonda uchinchi renesans poydevorini yaratish	
	А.Х.Ро'ziyev	411

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

10.00.00

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

PHILOLOGICAL SCIENCES

75	Guljamol asqarova she'riyatida ayol ruhiyatini ifodalovchi lug'aviy birliklar semantikasi	
	Ch.A.Isroilova, Sh.M.Iskandarova	416
76	Communicative method of teaching english at an early age.	
	N.A.Kakhkhorova	420
77	The difficulties of using foreign language vocabulary and overcoming them among the learners.	
	S.U.Jumanazarov	424
78	“Qadimgi turkiy tilda so'z turkumlari” mavzusi yuzasidan mashq va topshiriqlar	
	D.A.Abduvaliyeva	428
79	Faraza va haqiqat boburning karomatli tushlari	
	N.K.Alijonova	432
80	Konseptual binar oppozitsiyalar	
	D.M.Xoshimova, Z.A.Raxmonova	441
81	Case system of the russian language in the methodological aspect.	
	Sh.Y.Bobaeva	444
82	Hozirgi zamonda o'zbek tilidagi neologizmlar va ularga ta'sir o'tkazuvchi ommilar.	
	D.Fayzullayeva	448
83	Готтолд эфраим лэссинг асарларида услубий воситалар	
	А.И.Маматова	452
84	Yozuvchi ijodining o'ziga xosligi	
	M.O.Hamidova	457
85	Shifokor-bemor muloqotiga pragmatik yondashuv	
	N.A.Haydarova	461
86	Ingliz va o'zbek tillarida eshitish fe'llarining kognitiv-pragmatik xususiyatlari	
	I.M.Zaynobidinova	466

Bu - Ergashning yaxshi niyatda qilgan xatti - harakatlarining yomon natijaga olib kelganiga bir misol.

Umuman olganda, Shukur Xolmirzayevning hikoyalarida ham, boshqa yirik janrlarda yaratilgan asarlarida ham turli-tuman badiiy-tasviriy vositalar o'z o'rnida va juda muvaffaqiyatli qo'llanilganining guvohi bo'lamiz. Bu esa Shukur Xolmirzayev asarlarining badiiy jihatdan yuksak bo'lishini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi.-Toshkent: O'qituvchi, 1980.- B. 191.
2. Solijonov Y. Hozirgi o'zbek hikoyasi // O'zbek tili va adabiyoti, 2012.- № 4.
3. Toshpo'latov A. Shukur Xolmirzaevning novellistik mahorati // www.journal.fledu.uz. B. 170-175.
4. Xotamov N., Sarimsoqov B. Adabiyotshunoslik terminlari ruscha –o'zbekcha izohli lug'ati. - T.: O'qituvchi, 1983.- B.348.
5. Xolmirzayev Sh. O'zbek xarakteri // Sharq yulduzi. - 1988. - № 11. - B. 32-33.

SHIFOKOR-BEMOR MULOQOTIGA PRAGMATIK YONDASHUV

Haydarova Nodirabegim Ahtamjon qizi

Buxoro davla universiteti

Trajimashunoslik va lingvodidaktika kafedrasida o'qituvchisi

e-mail: nodirabegimhaydarova@gamil.com

Annotatsiya: Maqolada shaxslararo muloqotning yana bir muhim turlaridan biri bo'lgan shifokor-bemor muloqotining pragmatik tamoyillari va uning bugungi tibbiy diskurs sohasidagi ahamiyati haqida ma'lumotlar berilib, fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: tibbiy diskurs, pragmatika, shifokor-bemor muloqoti, terapevtik kelishuv, muloqot kompetensiyalari

ПРАГМАТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОБЩЕНИЮ ВРАЧ-ПАЦИЕНТ

Хайдарова Нодирабегим Ахтамжоновна

Бухарский государственный университет

преподаватель кафедры переводоведения и лингводидактики

электронная почта: nodirabegimhaydarova@gamil.com

Аннотация: В статье рассматриваются прагматические принципы общения врача и пациента, еще одной важной формы межличностного общения, и ее значение в современном медицинском дискурсе.

Ключевые слова: медицинский дискурс, прагматика, диалог врач-пациент, терапевтическое соглашение, коммуникативные компетенции

PRAGMATIC APPROACH TO DOCTOR-PATIENT COMMUNICATION

Khaydarova Nodirabegim Akhtamjon qizi

Bukhara State University

Lecturer at the Department of Translation Studies and Linguodidactics

email: nodirabegimhaydarova@gamil.com

Abstract: The article discusses the pragmatic principles of communication between a doctor and a patient, another important form of interpersonal communication, and its significance in modern medical discourse.

Keywords: medical discourse, pragmatics, doctor-patient dialogue, therapeutic agreement, communicative competencies

Muloqot insoniyat mavjudligining mohiyatini ko'rsatadigan mezonlardan hisoblanadi. Har bir inson boshqa atrofidagi insonlar bilan o'zaro bog'langan va ular o'zaro muloqotga kirishadilar. Shaxslararo muloqot xoh u verbal, yoki noverbal bo'lsin, deyarli hayotimizning barcha jabhalarida buning ta'sirini sezishimiz mumkin. Biroq, insoniyat qay darajada muloqot samarali amalga oshayotgani yoki aks ta'siri haqida fikr yuritishdan to'xtamaydi. Shuni qayd etish kerakki, muloqot mahorati ham mazmun (nima muloqot qilinayotgani), hamda uslubni (qay shaklda ma'lumot berilayotgani) taqozo qiladi. Til ko'pincha asosiy aloqa vositasi sifatida qaralsa-da, aslida muloqotning aksariyati noverbaldir. So'zlar verbal muloqotga kirishganda, berilayotgan ma'lumotning ko'pgina qismi ovozning ohangi orqali berilsada; yozilganda, bunday ohangni farqlash qiyinroq, lekin sintaksis va tinish belgilari ko'pincha ohangning nozikligini, g'azabini yoki hatto tajovuzkorligini ko'rsatadi. So'nggi yillarda klinik amaliyotda bemorlarga va ularning ruxsati bilan ular uchun muhim bo'lgan shaxslarga ma'lumotni yetkazish nuqtai nazaridan o'zaro muloqot almashinuviga e'tibor qaratish tendensiyasi yuzaga keldi. Vaholanki, bunday nutq og'zaki nutqda o'z aksini topadi. Og'zaki nutqga xos bo'lmagan barcha signallarni, bemorlar yetkazadigan ma'lumotlar ba'zan diqqat bilan tinglanmasdan, muqarrar ravishda noto'g'ri muloqotga boshlaydi va bemorlar ehtiyojiga mos ravishda ma'lumot yetkazishda xatolikka yo'l qo'yilishi mumkin. Bu esa o'z navbatida, ma'lumotlarni bemorlar tushunmaydigan, ular talqin qila olmaydigan shuningdek qaror qabul qilishda foydalana olmaydigan tarzda bemorga yetkazilishida olib keladi. Empatiya, umid baxsh etish, diqqat bilan tinglash va ochiq savollardan foydalanish mohirona muloqot qilish qobiliyati uchun yaqqol misoldir. Bundan tashqari, shifokor va bemor muloqotining yaxshilanishi bemorning tavsiya etilgan terapiyaga rioya qilishini, ko'rsatilayotgan tibbiy xizmatdan qoniqishni oshirishga va bemorlarga qulayroq va ishonchli bo'lishga yordam beradi. Bemorlar ko'pincha o'z shifokorlarini davolanish jarayonida psixologik yordamning eng muhim manbalaridan biri deb bilishadi. Matusitz va Spearning fikriga ko'ra, "tibbiyot - bu sehrli va ijodiy qobiliyati uzoq vaqtdan beri bemor va shifokor munosabatlarining shaxslararo aspektlarida o'z aksini topgan san'atdir. Shifokor va bemor o'rtasidagi muloqot tibbiy g'amxo'rlikning doimiy tamal toshi bo'lib kelgan.

So'z tibbiyot diskursiga pragmatik yondashuv haqida borar ekan, "pragmatika" atamasi birinchi bor 1930 yilda tilshunoslik olamida semiotika va semiologiya bo'limining bir qismi, belgilarni o'rganuvchi termin sifatida kirib kela boshladi. 1938 yilda Karnap pragmatika ma'lum bir munosabat doirasida so'z foydalanuvchilar, so'zlar va ularga ishora qiluvchi ma'lumotlar o'rtasidagi munosabatlarga e'tibor qaratishi va o'rganishi kerakligini ta'kidladi. Morris semiologiyani uch qismga ajratdi: sintaksis yoki sintaktik, semantika va pragmatik. Ikkinchi bosqichda, ya'ni 1950 yildan 1960 yilgacha bo'lgan davrda uchta faylasuf: Ostin, Searle va Grice o'zlarining nutq akti nazariyasi va implikatura nazariyasi uchun muhim tamal toshini qo'yishdi. Uchinchi bosqichda, ya'ni 1977 yilda, Mey Gollandiyada birinchi bo'lib pragmatik jurnalni nashr etdi. 1983 yilda Lich o'zining "Pragmatika printsipi" kitobini, Levinson esa "Pragmatika" kitobini yozgan. Pragmatika 1970-yillarning oxirida tilshunoslikning aloqani

o'rganuvchi kichik sohasi sifatida ishlab chiqilgan. "Pragma" so'zi yunoncha bo'lib, faoliyat, ta'sir yoki harakat qilish degan ma'noni anglatadi. Bu tildan foydalanganda odamlarning o'zaro ta'sirini o'rganish bo'lib, u kontekstda tildan foydalanishni, shu jumladan kontekstning nutqqa ta'sirini va ma'ruzachi erishmoqchi bo'lgan maqsadiga qanday ifodalash vositalarini tanlaganligini ham tushuntiradi. Aslida, pragmatika lug'atlarda mavjud bo'lgan so'zlarning ma'nolari bilan shug'ullanadigan semantikadan farqli o'laroq, ijtimoiy kontekstdagi so'zlar, iboralar va to'liq jumalarning ma'nosini o'rganadi.

Turli tibbiy sharoitlarda samarali muloqot ko'nikmalarining egallanishining ahamiyati ortib borayotganiga qaramay, shifokor va bemorning adekvat muloqotiga umumiy qabul qilingan ta'riflar yo'q. Lipkin va boshqalarga ko'ra. (1995), "Shifokorning muloqot qobiliyatlari aniq tashxis qo'yish, to'g'ri maslahat berish, terapevtik ko'rsatmalar berish va bemorlar uchun g'amxo'rlik munosabatlarini o'rnatish uchun ma'lumot to'plash qobiliyatini o'z ichiga oladi." Klinik ko'nikmalar tibbiyot amaliyotida asosiy maqsad bo'lib, muolaja jarayonida eng yaxshi natijalarga erishish hamda bemorning sharoitdan umumiy qoniqish hosil qilishidan iborat bo'lib, ular sog'liqni saqlash tizimining samarali xizmat ko'rsatishi uchun zarurdir. Pragmatik yondashuvlarning yana bir vakili Brinkmanet "Muloqot asosiy klinik ko'nikma hisoblanadi": Agar malakali jihatdan yondashilsa va samarali bajarilsa, tibbiy xodimlar va bemor-mijoz o'rtasida ishonch munosabatlari, haqiqiy terapevtik kelishuv o'rnatilishiga yordam beradi. Matusitz ta'kidlaganidek, "shifokor va bemorning samarali muloqoti - bu tibbiyotning yuragi va san'ati bo'lgan terapevtik shifokor va bemor munosabatlarini o'rnatishdagi muhim klinik tamoyildir". Bu yuqori sifatli sog'liqni saqlash xizmatini taqdim etishda juda muhimdir. Ko'pgina bemorlarning shikoyatlari va ko'p noroziliklari shifokor va bemor munosabatlarining natijasi o'laroq qayd etiladi. Shifokorlarning o'zaro ijobiy muloqot qobiliyatlari ishonchli shifokor va bemor munosabatlarini o'rnatishda juda muhim, Bu nafaqat bemorga yaxlit yordam ko'rsatish orqali terapevtik muvaffaqiyatga yordam beradi, balki shifokorlar o'rtasida o'z ishlaridan qoniqish hissining paydo bo'lishiga olib keladi.

Insonlar o'zlarining sog'lig'i bilan bog'liq muammolar yuzaga kelganda shifokorga murojaat qilishadi, shifokorlar davolash va maslahat berishdan oldin klinik ma'lumotlarni yig'adilar. Klinik ma'lumotlarning to'planishi uch xil vaziyatda sodir bo'ladi: "suhbat holatida" shifokor va bemor o'rtasidagi muloqotdan, "tana holati" klinik ko'rikdan, "mashina holati" esa laboratoriya tekshiruvlari va turli ko'rinishdagi texnologik jarayonlarga tegishli bo'lgan ma'lumotlardan. Nutq vaziyati bunda ahamiyatli hisoblanadi, chunki shifokor va bemor suhbat orqali keyinchalik muammo borasida nima qilish kerakligini hal qilishadi. Bemor bu vaziyatda kasal yoki yo'qligiga, yokida vaziyatni qay tomonga o'zgartirish borasida ishonch hosil qilmaydi. Samarali kommunikatsiya orqali shifokor eng ko'p tashxis qo'yish va adekvat davolash haqida qandaydir xulosa chiqarish qobiliyatiga ega bo'ladi. Klinik sharoitda tinglash, barcha hislar bilan muloqot qilishning asosiy qismiga aylanadi. Dono shifokor ko'zlari bilan tinglaydi - odamning yuzidagi o'zgaruvchan ifodalarni, xijolat yoki qo'rquvning vaqtinchalik chalg'itadigan nigohini, yurishini, yengil titrashini, mayda terlar yoki rangparlikni - shuningdek, aytilgan tovushlar va so'zlarni tinglaydi. Ammo tinglashning chuqurroq mezonlari ham bor. Bunda kasb egasi, butun vujudi va qalbi bilan tinglaydi. Bemorga xos bo'lgan kasallikning ozroq hidi, biroz o'ziga qaralmagan ko'rinish, shuningdek muloqot jarayonidagi sukunatni to'ldirish uchun foydalanilgan bemor uchun muhim bo'lgan muammolarning yoritilishi aks ettirilgan ikkilanish bilan aytilgan shifokor uchun bemorning holatini anglash uchun ahamiyatli hisoblanadi. Bemorning tili ajnabiy bo'lganda ham muloqot

tarjimon orqali amalga oshirilishi mumkin, ammo bunda tarjima qilinayotgan ma'lumotlarni tinglayotgan bemorning noverbal signallarni o'z ichiga olgan imo-ishoralari va yuz ifodalari ham inobatga olinishi lozim. Millat, irq va madaniyatdan ustun turadigan o'sha ifodali imo-ishoralar va tovushlar orqali ko'p narsalarni yetkazish mumkin.

Shifokor va bemor o'rtasidagi tibbiy verbal muloqotni tahlil qilinganda, shifokor va bemorning vaziyat bilan bog'liq muammolarning qay tarzda tushunilishi pragmatik masalalarga borib taqaladi. Lekin og'zaki diskursni tinglab, uni yozma shaklga o'tkazishga harakat qilganda, muharrir asosan so'zlarning semantikasi orqali pragmatik darajaga chiqadi. Birinchisi: bu ibora nimani anglatadi? Keyingsi: so'zlovchi bu bilan nimani nazarda tutadi? Birinchi savol leksik-grammatikdir, oxirgi savolga javob esa kontekstga juda bog'liq. Shifokor va bemor o'rtasidagi tibbiy diskursning ma'nosini shakllantiradigan narsa ushbu tibbiy maslahat kontekstidir. "Dam olish uyi" (resting house), bu lingvistik birlikni kim ishlatayotganidan qat'i nazar semantik jihatdan bir xil ma'noga ega - biz dam oladigan joy. Ammo tibbiy konsultatsiyada aytilganda, bu tibbiy muammo bilan bog'liq. Pragmatik tarzda, g'arb tamoyilida ayol jinsiga mansub bemor shifokorga dam olish uyi haqida gapirib, bu holda uning ichimlik muammosi bo'lgan eri borligini anglatadi. Pragmatik nuqtai nazardan qaraganda, nutq aktlarining bevosita va bilvosita shakllari mavjud. Agar turmush qurgan ayolning turmush o'rtig'ida ichkilik muammosi bo'lsa, va unda bilvosita nutq harakati - bu erining ichish muammosi haqida biror narsani anglatuvchi dam olish uyiga bo'lgan ehtiyojni ifodalash harakati.

Pragmatika tibbiyot diskursi doirasida bizga tibbiy o'zaro ta'sirni aniqlashga yordam beradi. Bevosita va bilvosita nutq aktlari, ma'no va kontekst tushunchalari bemorda nima sodir bo'layotgani va nutqning ta'siridan xabardor qiladi. Tibbiyot amaliy va empirik faoliyatdir va suhbat yuzasidan ma'lumotlarini qanday ishlatish muammosi mavjud.

Har bir inson, xoh u shifokor bo'lsin, xoh u boshqa kasb egasi muloqot jarayonida qanchalik mahoratga ega bo'lmasin, ular o'zlarini boshqalar tashqaridan qaraganchalik ko'ra olmaydi. Vaholanki, har bir inson boshidan kechirgan va kelajak avlod ulardan o'rganib, keyinchalik takomillashtirgan omillardan o'rganishi bugungi kun taqozosi. Bemor bilan muloqot jarayonidagi asosiy vazifa bu muloqot qilinayotgan shaxsga nisbatan kasal deb qarash emas, uni butun bir inson sifatida tushunishdir. Ular o'z dunyolarining biror xavfli kasallik bilan qulayotganini his qilganlarida, ularga shifokorlarning nozik va ehtiyotkor muomalalari kasallik bilan nimalar sodir bo'lishi mumkinligini, kasallikning mohiyatini anglatish uchun vositaga aylanib qoladi. Zero, tibbiyot ilmiy allomalaridan bo'lmish Buqrot: «San'atlar ichida tabobat eng olijanob san'atdir», - deb ta'kidlagan. Yana Buqrot: «Bemorni dori bilan emas, balki so'z bilan davolash afzal» desa, Abu Ali ibn Sino uning bu fikrini quvvatlarkan: «Bemor borki, uni so'z bilan davolasa bo'ladi», - deb aytganligi yuqoridagi fikrlarning yaqqol ifodasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nafisa K. Cognition and Communication in the Light of the New Paradigm //EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION. – 2021. – T. 1. – №. 2. – C. 214-217.
2. Al-Mansori, Z. K. A., & Reishaan, A. H. K. (2022). A pragmatic study of the communication skills in doctor-patient discourse. *Linguistics and Culture Review*, 6(S2), 383-406.

3. Khaydarova Nodirabegim Ahtamjonovna. (2021). Significance of Phraseological Units application in Medical Discourse of English and Uzbek Language. *Middle European Scientific Bulletin*, 11. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.11.471>
4. Haydarova Nodirabegim Ahtamjon qizi. (2020). LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF ENGLISH AND UZBEK MEDICAL PHRASEOLOGICAL UNITS DESCRIBING PHYSIOLOGICAL PROCESSES. *European Journal of Research Development and Sustainability*, 1(4), 15-17. Retrieved from <https://scholarzest.com/index.php/ejrd/article/view/83>
5. Nessa J. From a medical consultation to a written text: 2. Pragmatics and textlinguistics applied to medicine //Scandinavian Journal of Primary Health Care. – 1995. – T. 13. – №. 2. – С. 89-92.
6. Haydarova, N. (2021). Badiiy diskursda inson fiziologiyasi bilan bog`liq til birliklarining lingvomadaniy tahlili. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 6(6). ИЗВЛЕЧЕНО ОТ http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/3571
7. Khamroyevna, K. L. (2021). The Analysis of Education System in Uzbekistan: Challenges, Solutions and Statistical Analysis. *European Journal of Life Safety and Stability* (2660-9630), 9, 90-94. Retrieved from <http://ejlss.indexedresearch.org/index.php/ejlss/article/view/148>
8. Usmonova, Z. H., & Fayziyeva, A. A. (2019). LEXICAL AND GRAMMATICAL PECULIARITIES OF COMPLEX TERMS IN ISAAC ASIMOV'S WORKS. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(5), 257-262. <https://uzjournals.edu.uz/namdu/vol1/iss5/46>
9. G'ayratovna, R. . M. . (2021). Semantics of euphemistic and dysphemic units. *Middle European Scientific Bulletin*, 12, 243-246. Retrieved from <https://cejsr.academicjournal.io/index.php/journal/article/view/545>
10. Ramazonovna T. S. On binary structured speech products in french //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2021. – T. 10. – №. 10. – С. 381-386.
11. Anvarovna, F. A. (2021, December). ON PRAGMATIC STRATEGIES OF TRANSLATION. In *Archive of Conferences* (pp. 97-99). <https://conferencepublication.com/index.php/aoc/article/view/1738>